

УДК 82.07(477.87):821.161.2

DOI 10.58423/2786-6726/2023-2-151-165

Чонка Тетяна, Бергсасі Аніко

Екзистенційна сутність роману Мирослава Дочинця «Бранець Чорного лісу»

1. Вступ

Мирослав Дочинець – письменник, публіцист і видавець, наш сучасник і земляк – народився 1959 року в м. Хуст Закарпатської області, наразі проживає в м. Мукачеві, де заснував у 1998 році видавництво «Карпатська вежа». Є автором понад тридцяти книг, найвідоміші з яких: «Многі літа. Благії літа. Заповіді 104-річного Андрія Ворона – як жити довго в щасті і радості» (2010), «Вічник. Сповідь на перевалі духу» (2012), «Криничар. Діяріюш найбагатшого чоловіка Мукачівської домінії» (2012), «Горянин. Води Господніх русел» (2013), «Лис. Віднайдення загублених слідів» (2013), «Світован. Штудії під небесним шатром» (2014) тощо. За романом «Вічник» того ж 2012 року видав адаптований для юнацтва роман «Бранець Чорного лісу», а за романом «Криничар» у 2013 році – «В'язень замку Паланок». Ці романи, зберігаючи сюжетну лінію, написані літературною мовою, у них значно менше, на відміну від оригінальних текстів, діалектизмів та просторічної лексики (точніше, як наголошує сам автор: «У «Вічнику» переважна більшість лексем не діалекти, а **нзс** (несправедливо забуті слова – так вони позначаються в солідних словниках» (Вергелес, 2012)), що значно спрощує сприйняття тексту цільовій аудиторії.

Проза М. Дочинця перекладена угорською, словацькою, румунською, польською, французькою, італійською, англійською та японською мовами.

2. З історії дослідження творчості М. Дочинця

Олена Іщенко у дисертації «Проза Мирослава Дочинця проблематика і поетика» (2020) щодо рівня дослідження творчості митця констатує: «З'ясовано, що студії літературознавців присвячені головно загальним тенденціям доробку М. Дочинця з акцентуацією на осмисленні мистецької цінності та художніх особливостей окремих романів чи зразків малої прози (В. Базилевський, М. Васьків, Л. Єршова, О. Капленко, Є. Свєрстюк та ін.), їх жанрово-стильової природи

(С. Величко, І. Зінчук та ін.), специфіки художнього моделювання концепції героя (Л. Горболіс, С. Ковпик, О. Талько та ін.), проблемі спорідненості романів прозаїка з художніми текстами вітчизняної та світової літератури (Т. Вергелес, Л. Скорина, М. Слабошпицький, П. Сорока та ін.). Розвідки Л. Горболіс присвячені маловивченим на сьогодні екокультурному та екотілесному векторам дослідження романів «Вічник. Сповідь на перевалі духу», «Світован. Штудії під небесним шатром» та «Горянин. Води Господніх русел»» (Іщенко, 2020, с. 3).

Вагомими є загальні висновки О. Іщенко щодо творчості М. Дочинця: «Доробку прозаїка властивий жанровий синкретизм, поєднання реальних фактів із художнім домислом, філософічність (онтологічна й екзистенційна проблематика творів), психологізм (посилена увага до внутрішнього світу людини, духовного самовдосконалення, самоактуалізації), концепція героя-мудреця з самотутньою системою життєвих принципів, апелювання до надбань української та світової культури, метафоризація при моделюванні образів, підпорядкування художньої форми ідейно-тематичному рівню, ретроспективний виклад матеріалу, лаконізм, афористичність тощо» (Іщенко, 2020, с. 4).

Здійснивши огляд критичної літератури, присвяченої дослідженню творчості М. Дочинця, можемо констатувати, що адаптованим для юнацтва романам наразі не присвячено жодного дослідження. Вважаємо за потрібне привернути увагу освітян саме до цих творів М. Дочинця, адже вони є вагомими для вивчення як у загальноосвітніх, так і у вищих навчальних закладах, оскільки мають неабиякий виховний потенціал (на сьогодні до навчальної програми включено лише окремі тексти із книжок «Напутні дари», «Хліб і шоколад», «Книга надиху» для вивчення у 6 класі).

3. Екзистенційна проблематика роману

Концептуально вагомими у контексті нашого дослідження є міркування самого автора про значення літератури в житті людини. В одному з інтерв'ю Мирослав Дочинець з цього приводу зазначає: «Література походить від волхвування. А отже, її завдання полягає в тому, щоб підтримувати в людині дух доброчесності, підводити до головного сенсу життя, котрий, як відомо, – в наближенні до Бога. Письменницьке слово повинно бути бодай світлою тінню Слова предковічного. Добра книжка – це вчитель, лікар, сповідальник. Мабуть-таки, письменник інженер людської душі, і в першу чергу своєї. Особисто я пишу історії душі, часова історія мене цікавить мало» (Дочинець, 2012б).

Про себе ж автор заявляє: «Я не праведник і не проповідник. Я – зачарована людина, що сумує за недосяжним. І це я переливаю в слово. Втім, життєві «деталі» заповітів Ворона я прийняв душею і тілом. Я намагаюся за ними жити. Інакше я б не написав такі книжки...» (Вергелес, 2012).

Уже з першого абзацу досліджуваного нами роману окреслено екзистенційну позицію автора: «...маю дещо сказати світу, маю що видобути зі споду душі» (Дочинець, 2012а, с. 5). Для митця слово виконує священну місію, адже воно є транслятором Божої істини: «Слово несе свою службу довіку» (Дочинець, 2012а, с. 6), завдання автора – донести це слово до читачів: «А я сиплю свої зерна-слова на папір» (Дочинець, 2012а, с. 6).

Одразу прочитується і близькість авторського світогляду до філософії трансценденталізму: бажання злитися з природою, адже вона вічна, чиста і правдива, бо є частинкою самого Бога на землі, що ліричною метафорою проходить через увесь твір, з першої сторінки: «Якби я мав снагу давніх співців, я б написав вербовим прутиком свою книгу на плесі води і спостеріг би, як птахи з висоти зчитують її і як слова, спіткнувшись об каміння ріки, підносяться в небо, а потім спадають на землю місячною росою. Бо слово написано не вмирає, як ті, що виводять його» (Дочинець, 2012а, с. 5).

Саме слово володіє тією силою, що здатна змінити світ, а не зброя: мандруючи полонинами, натрапивши на бункер, де лежали людські кості, пакунок паперу і зброя, герой навіть не торкається її, адже вона – зло, вона від нечистого, проте забирає з собою білий папір, зроблений із рисової соломи, відчуваючи свою місію – пролити на тому папері те, що проситься з його душі до людей, що заклав у неї Господь Бог. Митець щирий з собою і світом, інакше він не вміє: «А я сиплю свої зерна-слова на папір», бо ці зерна мають прорости у читацьких душах, пролитися в їх серцях Божою мудрістю. Цей факт вагомий ще й через те, що цільовою аудиторією даного твору автор бачить молодих людей, оскільки «Бранець Чорного Лісу» є версією роману «Вічник» для юнацтва, присвячений донькам автора – Наталії та Іванні.

За жанром – це синтез пригодницького роману, роману виховання і роману-притчі: пригодницьку лінію становить зовнішня, подієва лінія сюжету – народження героя на Срібній землі, на Закарпатті, його участь у боротьбі краю за свою незалежність; виживання у диких нетрях Карпат, мандри Румунією, заслання в Сибір, на Колиму, подорож до Греції, на острів Крит, на гору Афон, тайгові промисли на Владивостоці, висаджування садів у Колхиді і, зрештою, повернення до рідного краю. Внутрішня, ідейно-домінантна лінія розкрита як на рівні метафоричності мови, так і в окремих філософських відступах, виділених у тексті автором курсивом. Оповідь

ведеться у формі життєпису-сповіді, а сам герой є речником екзистенційних істин. Наратором є сам герой – Знахар, Відун, Характерник, Вічний Дід, Той, що живе в Чорному Лісі (прототипом якого є Андрій Ворон, закарпатський мудрець-цілитель, який дожив до 104 років). Головною сюжетною лінією є його нелегка життєва доля на фоні історичних перипетій початку та середини ХХ століття, подана у формі сповіді.

З великою повагою оповідає герой про усіх своїх учителів – бабку, діда, вуй Ферка, Теркиного батька – Майстра, аптекаря-румуна пана Джордже, аскета Лавра, мінгрела Ваню, китайця Чан Бао, отця Василя, а у фіналі й сам стає Учителем для молодого журналіста («Дід був моїм першим учителем. («Шукай не долю, а волю»)... Дід навчив мене видіти довкола все живе й тішитися йому...» (Дочинець, 2012а, с. 18); «Бабиного язика боявся навіть сільський піп. «Ця скаже – як зав'яже». Мали бабу в селі за шептунку» (Дочинець, 2012а, с. 20); «Мене веселили її замашні приповідки. Вони, як зернята, позападали мені в пам'ять: «Багато ворон і коня повалять», «Розумний пес на вітер не гавкає», «Чесному честь і під лавкою», «Якщо робиш махом – піде прахом», «Голого пасок гріє», «Біда вимучить, біда й виучить», «Який куц, такий і прутик»...» (Дочинець, 2012а, с. 22-23); батька коханої Терки герой називає майстром: «Який то був майстер! ...Долото співало в його руках, а рубанок шептав, лишаячи за собою пахучі золоті стрічки. Міряв він оком, а майстрував душею... А найбільша таїна в тому, що коли майстер творить, його оберігає Творець» (Дочинець, 2012а, с. 90)).

Автор стверджує: поки людина живе, вона має вчитися, бо весь світ, створений Богом, є великою книгою буття, яку допомагають нам пізнати ті, кого Господь посилає нам на нашому шляху: «...людина вчиться не до старості, а до смерті» (Дочинець, 2012а, с. 87). Особлива місія в цьому процесі випадає письменнику: «Найвища цінність – книга. Та книга, де букви, як і трави, мають своє забарвлення, свій аромат. Велика тайна – письмо, а хист писемний – то дар Святого Духа. Письмовець – як чарівник, що виправдовує перед лицем Господа перебування свого народу на землі. ...треба перейти всі раї і пекла земні перед тим, як узятися за перо. Аби писемне слово було ясною тінню того Слова, що було справіку. І смисл усякого письма в тому, щоб укріпити в людях дух добродетелі – найбільше з благ. Щоб покликати людину до світла. Бо той, хто творить, шукає підпору в Творця» (Дочинець, 2012а, с. 180).

Спостерігаємо близькість авторського світогляду до філософії екзистенціалізму, стоїцизму та трансценденталізму, що прослідковується в образі головного героя (речника авторських думок) та тих ідей, які він висловлює у своїй сповіді.

Ключовими істинами роману є утвердження життєствердної філософії людського буття, яке має базуватися на християнських та загальнолюдських цінностях. У цьому контексті вагомими є філософсько-моральні відступи, виділені автором у тексті курсивом. Здійснимо їх короткий огляд з метою розкриття екзистенційної сутності як засадничої основи роману.

«Приходить час і ми не хочемо, не можемо бути такими, як перше... Змінюймося... Врівнюймо себе з Природою. Скидаймо із себе недобрі звички вчорашнього – і обновимося. І полегшено підемо вперед» (Дочинець, 2012а, с. 49).

«Людині, як птиці чи рибі, треба зовсім мало. Але ми повсякчасно боїмося, що не наситимося. Які ми смішні, які слабкі в своїй нерозумності!» (Дочинець, 2012а, с. 54).

«...Якщо любити життя таким, яким воно є, то й воно полюбить тебе таким, яким є ти» (Дочинець, 2012а, с. 62).

«...Скільки даси ти землі – стільки вона тобі. Земля тримає того, хто тримається її» (Дочинець, 2012а, с. 68).

«Не проси в Природі, що має зробити для тебе. Проси, щоб навчила, що ти маєш зробити для себе» (Дочинець, 2012а, с. 80).

«Треба навчитися бачити довкола все живе і тишитися йому – травині, дереву, грибові, птиці, звіру, небу. Вдивляйся в них добрими очима і уважним серцем – і відкриються такі знання, які не знайдеш у книгах. І побачиш у них себе – іншого, оновленого» (Дочинець, 2012а, с. 121).

Автор стверджує: неможливо пізнати себе, залишаючись байдужим до того, що є навколо тебе – лише уважно дослухаючися до живого світу природи, можна стати собою. Яскраво прочитуються ідеї трансценденталізму у романі: усе є взаємопов'язаним у світі, у всьому вчувається божественна душа, яка вимагає толерантності, взаємоповаги й любові: «Поки я живий і живу серед живого, то мушу коритися цьому закону. Бо не вищий я за дерево, не мудріший за ведмедя, не чистіший за рибину, не гарніший за квітку. Я лише рівна серед рівних мала крихітка живого світу, цятка таїни сокровенної, виплід роботи Великого Майстра» (Дочинець, 2012а, с. 80-81); «Кожний із нас – то жива крапелька води, що є земною і небесною водночас» (Дочинець, 2012а, с. 16); «...ми – діти неба і землі. Голова наша кругла – як небо, ступня пласка – як земля. У неба є чотири пори року, п'ять стихій, дев'ять сторін світу з центром, триста шістьдесят днів у році. У людини теж чотири кінцівки, п'ять внутрішніх органів, дев'ять отворів, триста шістьдесят суглобів. Природа має вітер і дощ, холод і жар. Людина теж може брати і віддавати, гніватися і радіти. Вуха й очі – то сонце й місяць. А серце – Господар» (Дочинець, 2012а, с. 144). «...Ніколи не мав стільки вчителів, як тут – небо, ріка, дерева, трава, гора, камінь, комашка...» (Дочинець, 2012а, с. 211).

Прослідковуємо і образи-архетипи: сонце, вода і душа, – які є основою буття людини на Землі («Душа в тебе світла. Такі жити повинні» (Дочинець, 2012а, с. 11); «душа – як непочата вода в ранній криниці» (Дочинець, 2012а, с. 80); «Всі ми вийшли з води. З води живемо, водою хрестимося. Вода очищає наші душі й омиває тіло...» (Дочинець, 2012а, с. 16); «Вода чистить мозок, як скло...» (Дочинець, 2012а, с. 18); «Вода завжди щось приносить і щось забирає» (Дочинець, 2012а, с. 109); «Сонце сходило на мене» (Дочинець, 2012а, с. 80); «я завмирав перед сонцем, поки тіло не просякло золотими медами його проміння» (Дочинець, 2012а, с. 136); «Слухай, що говорить вода, дивися, що показує вогонь; черпай мудрість лісу. Вони старші за тебе і навчать, як чинити...» (Дочинець, 2012а, с. 259)).

Вогонь для героя є живим і священним як і для кожного гуцула: «...вогонь цей живий! ...Наче говорив до мене. І я... схилив голову, вклонився вогню, як живій людині» (Дочинець, 2012а, с. 34); « Мені було дуже самотньо і тоскно в такі години. Тоді я розмовляв з вогнем, і він, мій вірний приятель, гарячими язиками шепотів щось заспокійливе. Я вслухався в оту бесіду, розгадував живу натуру вогню, вирівнюючи за нею і настрої своєї душі» (Дочинець, 2012а, с. 40); «І головному навчився – охороняти живий вогонь, що викрешується в травні і не сміє згаснути до останнього дня літування на полонині, бо інакше нападє, хвороби і втрати загострюють у стаї» (Дочинець, 2012а, с. 148).

Вагомим є і мотив туги за дитинством, як за втраченим раєм («солодке дитинство» (Дочинець, 2012а, с. 9); «Риб'яча душа дитинства пробудилася в мені, війнула шовковими плавниками, повертаючи в блаженну сонячну криницю мого дитинного світу» (Дочинець, 2012а, с. 15); «зарум'яніє паляниця сонця мого далекого дитинства» (Дочинець, 2012а, с. 84)).

Важливим для героя є власний дім: «Дім для людини... це той простір, де людина залишається людиною. Це – осереддя людства. І куди б нас не водили мандри, пуповина наша в батьківському домі, а серце – під рідним дахом» (Дочинець, 2012а, с. 95). «Серце кличе мене в дитинство... Якщо знайдеш сили, повертайся туди, де твоє серце» (Дочинець, 2012а, с. 273).

Символічним є образ хреста: хрест як символ долі, від якої не втечеш, і хрест – як символ надії, яку потрібно зберігати навіть у найважчі миті життя. Сухі рамена спаленого блискавкою ясена нагадували хрест, біля якого молився герой, а на його день народження сталося диво – хрест пустив зелені пагони (Дочинець, 2012а, с. 137). Муруючи маяки в морі, задовольняючи забаганки морського панства, він оснащував їх хрестом, який мав оберігати тих, хто в морі, так само, як духовність має бути маяком у морі життя (Дочинець, 2012а, с. 267).

Тема грошей і золота переосмислюється автором у християнському глумаченні, вони не мають ніякого значення для самого героя: «Скільки разів я чув за життя ці слова різними мовами від різних людей: «Маєш гроші?» Вони для них були важливішими, ніж «добридень», «будь здоровий», «дякую». І лише декотрі вгадували, що маю я щось більше, ніж гроші. І в дзеркалах їх очей сам я вгадував, упізнавав себе» (Дочинець, 2012а, с. 141). Маючи гроші, він будував школу й храм, які здатні подарувати людині те, чого не купиш, – мудрість і духовність.

4. Стиль роману

Нашу увагу привернув насамперед ідіостиль митця: інтелектуальне, філософське, онтологічне, дидактичне насичення тексту розкривається багатою метафоричною мовою, фольклорними елементами (прислів'ями, приказками, замовляннями, екзотизмами) у захопливому пригодницькому сюжеті.

В одному з інтерв'ю Мирослав Дочинець зізнається: «...Взагалі, мій стиль – це розстановка слів у такому порядку, щоб на фразу чи абзац можна глянути збоку і згори – як на виноградну ягоду, обтічну, прозору й ароматну. Кажу ще раз: енергія словесного рядка не в багатстві слів, а в їх розташуванні і в заплідненні образом, думкою» (Вергелес, 2012).

Красу, багатство, афористичність мови Мирослава Дочинця відзначають як пересічні читачі, так і літературознавці, наголошуючи на специфічній «лексикографії письма», своєрідній стихії мови, що є головним героєм його творів. Як зауважує сам автор: «...сповідаю аскезу тонкого литва і холодної чеканки. Стиль – самособоюнаповнення. Писати слід так, щоб «клапоть прози» можна було опорядити в рамку, як портрет чи акварель» (Дочинець, 2019) і наголошує: «Треба народитися на Закарпатті, щоб відчутти пахощі, аромат нашої мови. Те, що закладене за словами» (Дочинець, 2019).

Яскравою ознакою мови роману «Бранець Чорного лісу» є афористичність, до прикладу:

«...Круг мене ліс. І в мені ліс. З котрого легше вибратися?»

...Тиша мені промовляє більше, ніж усі людські уста...

...Я мала людина, котра забула, що вона мала...

...Я даритель шматочків своєї душі... Я ділюся ними з усіма живими створіннями, що мешкають поруч. Я ділюся своєю радістю. І це обертає саме моє життя в радісний дарунок. Я вчуся дякувати за цей подарунок.

... Від тебе не чекають неможливого. Зроби можливе.

...Роби не те, що тобі корисно, а те, що покликаний робити. В цьому твоя користь... Не рівняй себе з іншими. Ти є ти...

...Життя щоденно щось дарує тобі. Даруй і ти. Шукай кому і чому віддавати себе. Твоїми руками говорить великий Даритель. ...Віддаровуй і ти набути – і матимеш вічно...

...Люби весну радості, та приймай і зиму печалі.

... Не шукай самого себе – тебе давно знайшли. Ти там, де належить тобі бути...» (Дочинець, 2012а, с. 210-212).

«Бо за всім, що стається з нами, прихований якийсь смисл. І сей смисл, якщо його розуміти, служить нашому розвитку. І все, що стається з нами – повинно ставатися. І в цьому не треба винити нічого і нікого, в тім числі й себе. Бо це є даром досвіду, вищими уроками» (Дочинець, 2012а, с. 256).

«Зустрів людину – порадуї її. Бодай теплим поглядом. І сам зігрієшся.

Не треба нікого скидати з гори. Сам піднімайся на гору. Височини ще більше вивищують достойного і показують нікчемність нікчемного.

Багато говорячи, скажеш багато дурниць.

Уникай брехні, але й правду не всю кажи – щоб не поранити, не образити когось.

Будь м'яким, щоб не зломитись. Будь твердим, аби не зігнутись» (Дочинець, 2012а, с. 277).

«Будьте вдячними; втішайтеся з кожної своєї справи; сподівайтесь тільки на краще; робіть те, що любите, і любіть те, що робите; робіть добрі вчинки; живіть з тими, кого любите» (Дочинець, 2012а, с. 284).

Не можемо не наголосити на вишуканих метафорах Мирослава Дочинця, наведемо кілька для прикладу: «запалене сонцем крайнебо»; «... із голих схилів до нас кліпали на сонці цибулини церковець» (Дочинець, 2012а, с. 25); «У мочаристих Кірешах милувались очі нарцисами, котрі наче білими зорями впали з неба і пахучим килимком заткали долину» (Дочинець, 2012а, с. 25); «Стояла тут якась особлива загула тиша, яку прошивав срібною ниткою дзвін потічка» (Дочинець, 2012а, с. 26); «Дерево плекало мене, як прибудду дитину» (Дочинець, 2012а, с. 28); «я – мізерне зернятко, завіяне лихим вітром у камінну яму глухих Карпат» (Дочинець, 2012а, с. 30); «хіба ти не колосок терпіння з великого людського поля смирення?» (Дочинець, 2012а, с. 39); «хмарина виводила в синьому зошиті якісь письмена, а я не знав тої небесної грамоти, щоб прочитати» (Дочинець, 2012а, с. 47); «Думи, як ненагодовані діти, обсіли мене» (Дочинець, 2012а, с. 51); «Довгим намистом тяглися дні і ночі мого затворництва» (Дочинець, 2012а, с. 64); «Два дари спущені нам з небесної скрині за нелегкі земні труднощі. Це – дитинство і любов», «Відхиляю скрипучі двері пам'яті в оту синю зиму» (Дочинець, 2012а, с. 84); «місяць – великий і лагідний, як добре серце в грудях» (Дочинець, 2012а, с. 105); «місяць, як медова

диня, стояв у прорізі вікна» (Дочинець, 2012а, с. 123); «робота не неволить мене, а звільняє від темряви відчаю» (Дочинець, 2012а, с. 105); «птиці – невтомні діти неба» (Дочинець, 2012а, с. 107); «В годину відпочинку я віддавався улюбленій забаві – мандрувати очима в хмарах. Вони не знали спочину, пролітали на легких крилах, мрійно застигали, протирали небесне скло пухкими веретами» (Дочинець, 2012а, с. 110); «...Дві радості цвіли тієї весни в моєму серці...» (Дочинець, 2012а, с. 111); «цілий світ полощеться в твоїх очах, а не мій закуток» (Дочинець, 2012а, с. 111); «Чорний павук-недоля сплів свою сіть так хитро, що в один мент забрав від мене все – і Терку, і гімназію, і волю... І одної ночі, темної, як мої думки, пішов я в гори. І пішла назирці, як лист за рікою, моя доля» (Дочинець, 2012а, с. 115); «новий день – новий дарунок земної гостинності» (Дочинець, 2012а, с. 135); «Голубий вечір сідав на плечі» (Дочинець, 2012а, с. 276).

Ще однією засадничою істиною творчості Мирослава Дочинця є почуття цілісності зі своїм краєм, рідною землею та її традиціями. Використання закарпатських діалектизмів, екзотизмів, етнографічних замальовок є не просто даниною моді в літературі, а внутрішньою необхідністю, можливістю правдиво будувати свій художній світ, вкорінюючи його у землю, де народився, й піднімаючи до вищих щаблів усвідомлення себе і світу в безперервному русі історії: «Отож піднімаю перо, змайстроване зі старої гуцульської дримби, яку під Говерлою подарував мені веселий ватаг, котрому я повернув зір... Приготував я й чорнило з терпкої калини й бузини, як навчила мене мамка» (Дочинець, 2012а, с. 5).

Неодноразово автор звертається до теми сімейного виховання, адже лише рідні люди здатні закласти міцний фундамент моральності та визначити ціннісні пріоритети, або ж навпаки – не дати дитині цього, залишивши її на самоті із ворожим світом, де вчать виживанню будь-якою ціною.

«Моя мамка навчила мене *подяки*. Розпочинати й звершувати днину подякою. Приймати радощі й прикрощі з подякою. Все, що стається з нами, – благодать. Це милість Згори. Навіть важкі випробування. Нам ніколи не посилається більше, ніж ми можемо знести» (Дочинець, 2012а, с. 17). «Може, в цьому й захована найвища мудрість – дякувати. За все дякувати. А ми просимо, вимагаємо, чекаємо...» (Дочинець, 2012а, с. 270).

Герой рятувався пізнанням та роботою: «Бо коли ти завзято працюєш, то єднаєшся з собою, з природою, з Богом» (Дочинець, 2012а, с. 106). «Ніхто й ніщо не може занепасти людину, крім неї самої... Як ти до

світу – так світ до тебе. Якщо довго заглядати в безодню, то безодня загляне в тебе» (Дочинець, 2012а, с. 164). Він бачив душі людей і їх болячки, лікував, спрямовував до світла; очищав ліс від мертвих і хворих рослин, висаджував дерева, доглядав сад, будував школу й навчав, мурував маяки, кожен із яких увінчував хрестом, завжди дотримувався правил життя, які заповів йому мудрий пан Джордж:

«Йди за світлом і сам неси світло.

Нічого не бійся. Ніщо і ніхто не може знищити твою безсмертну душу. І тому йди по життю вільно, чесно і спокійно.

Навчися радіти кожній подарованій тобі хвилині. Смійся обличчям і душею.

Принось радість іншим. Будь людяним.

Прощай усе і завжди. Прощай усіх і себе» (Дочинець, 2012а, с. 187).

Отже, два основні джерела творчості визнає для себе митець – Боже одкровенням, яке пізнало його серце, та рідний край, який подарував йому душу, бо без нього людина її втрачає. Саме тому справжні люди ладні віддати за свою Батьківщину життя, бо не уявляють свого існування у світі без душі.

Автор наголошує на важливості зв'язку поколінь, бо лише зберігаючи їх, можемо зберегти свою рідну землю і залишитися собою. Саме тому закінчується роман спогадами про діда: «Родова пам'ять кличе мене сюди. Бо з роду все починається – родина, народ, родова мова і родова сила. І ти, як краплина, повниш цю ріку далі. І не повинен порушити її чистоти й глибини. Тоді в минулому твоєму буде радість і в майбутньому матимеш надію» (Дочинець, 2012а, с. 290).

5. Висновки

Отже, екзистенційна проблематика є ключовою в романі: читач спостерігає за нелегкою долею героя (який не має імені, бо є насамперед Людиною) в абсурдному, байдужому, часто ворожому йому світі. У кризових життєвих ситуаціях, що нерідко зумовлені політичними подіями, його вчинки є гуманними та альтруїстичними. Сродна праця та єдність з природою рятують від абсурдності, повертають жагу до життя. Усвідомлення необхідності постійного самовдосконалення, яке можливе завдяки навчанню та праці, життєвий стоїцизм, почуття відповідальності та «самособоюнаповнюваності» – основні екзистенційні ціннісні характеристики героя роману «Бранець Чорного лісу», як і самого автора, який привертає до них увагу своїх читачів.

Література

1. Вергелес Тетяна, 2012. *Мирослав Дочинець: Я – зачарована людина, що сумує за недосяжним* <https://zakarpattya.net.ua/News/93380-Myroslav-Dochynets-IA-%E2%80%99zacharovana-liudyna-shcho-sumuie-za-nedosiazhnym> / (Accessed: 11-10-2021).
2. Дочинець Мирослав, 2012а. *Бранець Чорного лісу*. Львів: Априорі.
3. Дочинець Мирослав, 2012б. «У справжній літературі мало літератури» / М. Дочинець [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.mukachevo.net/ua/news/view/54066> (Accessed: 11-10-2021).
4. Дочинець Мирослав, 2019. Вічник. <https://ukrainianpeople.us/> вічник-мирослав-дочинець/(Accessed: 10-10-2021).
5. Іщенко О. А., 2020. *Проза Мирослава Дочинця: проблематика і поетика*. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2020. https://chtyvo.org.ua/authors/Ischenko_Olena/Proza_Myroslava_Dochyntsia_problematyka_i_poetyka/

References

1. Вергелес Тетяна, 2012. *Мирослав Дочинець: Я – зачарована людина, що сумує за недосяжним* [I am an enchanted person who longs for the unattainable] <https://zakarpattya.net.ua/News/93380-Myroslav-Dochynets-IA-%E2%80%99zacharovana-liudyna-shcho-sumuie-za-nedosiazhnym> / (Accessed: 11-10-2021). (in Ukrainian)
2. Дочинець Мирослав 2012а. *Бранець Чорного лісу* [Чорного лісу]. Львів: Априорі. (in Ukrainian)
3. Дочинець Мирослав, 2012б. «У справжній літературі мало літератури» [There is little real literature] / М. Дочинець [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.mukachevo.net/ua/news/view/54066> (Accessed: 11-10-2021). (in Ukrainian)
4. Дочинець Мирослав, 2019. Вічник . <https://ukrainianpeople.us/> вічник-мирослав-дочинець/(Accessed: 10-10-2021). (in Ukrainian)
5. Іщенко О. А., 2020. *Проза Мирослава Дочинця: проблематика і поетика* [Daughter: Problems and Poetry]. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2020. https://chtyvo.org.ua/authors/Ischenko_Olena/Proza_Myroslava_Dochyntsia_problematyka_i_poetyka/ (in Ukrainian)

Екзистенційна сутність роману Мирослава Дочинця «Бранець Чорного лісу»

Тетяна Чонка, кандидат філологічних наук, доцент кафедри філології Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II, chonka.tetyana@kmf.org.ua
ORCID: [0000-0002-5567-813X](https://orcid.org/0000-0002-5567-813X)

Аніко Берегсасі, доктор габілітований, професор кафедри філології Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II, beregszaszi.aniko@kmf.org.ua ORCID: [0000-0001-6860-7579](https://orcid.org/0000-0001-6860-7579)

У статті досліджено екзистенційну сутність роману «Бранець Чорного лісу» (версії роману «Вічник» для юнацтва) сучасного закарпатського письменника, лауреата Шевченківської премії Мирослава Дочинця. Проаналізовано жанрову, сюжетно-композиційну та мовно-стильові особливості тексту. Визначено, що за жанром – це синтез пригодницького роману, роману виховання і роману-притчі: пригодницьку лінію становить зовнішня, подієва лінія сюжету – народження героя на Срібній землі, на Закарпатті, його участь у боротьбі краю за свою незалежність; виживання у диких нетрях Карпат, мандри Румунією, заслання в Сибір, на Колиму, подорож до Греції, на острів Крит, на гору Афон, тайгові промисли на Владивостоці, висаджування садів у Колхиді і, зрештою, повернення до рідного краю; внутрішня, ідейно-домінантна лінія розкрита як на рівні метафоричності мови, так і в окремих філософських відступах, виділених у тексті автором курсивом. Оповідь ведеться у формі життєпису-сповіді, а сам герой є речником екзистенційних істин.

Здійснено інтерпретацію морально-етичної проблематики, яка є ключовою в романі; акцентовано на основних екзистенційних питаннях, висвітлених у романі, – долі людини у абсурдному, байдужому, часто ворожому світі; її вибір у кризових життєвих ситуаціях, які нерідко зумовлені політичними подіями; стоїцизмі, відповідальності та «самособоюнаповнюваності»; гуманності та альтруїзмі; сродної праці та єдності з природою; необхідності постійного самовдосконалення, яке можливе завдяки навчанню та праці.

У ході дослідження встановлено близькість авторського світогляду до філософії екзистенціалізму, стоїцизму та трансценденталізму.

Ключовими ідеями роману є утвердження життєствердної філософії людського буття, яке має базуватися на християнських та загальнолюдських цінностях. Ще однією засадничою істиною творчості Мирослава Дочинця є почуття цілісності зі своїм краєм, рідною землею та її традиціями. Використання закарпатських діалектизмів, екзотизмів, етнографічних замальовок, історичних фактів є не просто даниною моді в літературі, а внутрішньою необхідністю, можливістю правдиво будувати свій художній світ, вкорінюючи його у землю, де народився, й піднімаючи до вищих щаблів усвідомлення себе і світу в безперервному русі історії. Призначення ж митця – поділитися Божим одкровенням, яке пізнало його серце; прославити свій рідний край, який

дарував йому душу; повісти читача до світла, вказавши йому основні шляхи духовного та інтелектуального зростання.

Ключові слова: пригодницький роман, роман-притча, роман виховання, екзистенціалізм, трансценденталізм, метафора, образи-символи, образи-архетипи.

The existential essence of Myroslav Dochynets's novel "The Prisoner of the Black Forest"

Tetiana Chonka, PhD in Philology, Associate Professor of the Department of Philology, F. Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, chonka.tetyana@kmf.org.ua ORCID: 0000-0002-5567-813X

Aniko Beregszaszi, dr. habil, Professor of the Department of Philology at the Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, [beregshaszi.aniko@kmf.org.ua](mailto:beregszaszi.aniko@kmf.org.ua) ORCID: 0000-0001-6860-7579

The article focuses on the existential essence of the novel "The Prisoner of the Back Forest" (a version of the novel "Vechnik" for young people) by the contemporary Transcarpathian writer, laureate of the Taras Shevchenko National Award, Myroslav Dochynets. The genre, plot, composition, linguistic and stylistic features of the text have been analysed. It is determined that the genre is a synthesis of an adventure novel, a novel of education, and a parable novel: the adventure line is the external, eventual plot line – the birth of the hero in the Silver Land, in Transcarpathia, his participation in the struggle of the region for its independence; survival in the wilds of the Carpathians, travelling in Romania, exile in Siberia, Kolyma, a trip to Greece, the island of Crete, Mount Athos, taiga crafts in Vladivostok, planting gardens in Colchis, and, finally, returning to his native land; the internal, ideological dominant line is revealed both at the level of metaphorical language and in certain philosophical passages in italics. The narrative is told in the form of a life story-confession, and the protagonist himself is a spokesperson for existential truths.

The article provides an interpretation of the moral and ethical issue which is the key concept in the novel; focuses on the main existential issues covered in the novel – the fate of a person in an absurd, indifferent, often hostile world; his/her choice in crisis situations, which are often caused by political events; stoicism, responsibility and "self-sufficiency"; humanity and altruism; kindred labour and unity with nature; the need for constant self-improvement, which is possible through study and work.

The study has established the closeness of the author's worldview to the philosophy of existentialism, stoicism and transcendentalism.

The key ideas of the novel are the establishment of a life-affirming philosophy of human existence, that should be based on Christian and universal values. Another fundamental truth of Myroslav Dochynets's work is the sense of integrity with his land, his motherland and its traditions. The use of Transcarpathian dialectisms, exoticisms, ethnographic sketches and historical facts is not just a tribute to fashion in literature,

but an internal necessity, an opportunity to truthfully build his artistic world, rooting it in the land where he was born and raising it to higher levels of awareness of himself and the world in the continuous movement of history. The purpose of the artist is to share God's revelation, which his heart has known; to glorify his native land, which gave him a soul; and to lead the reader to the light, showing him the main ways of spiritual and intellectual growth.

Keywords: *adventure novel, parable novel, novel of upbringing, existentialism, transcendentalism, metaphor, images-symbols, images-archetypes.*

Myroslav Dochynets "A fekete erdő foglya" című regényének egzisztenciális lényege

Csonka Tetyana, PhD, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Filológia Tanszék, docens. chonka.tetyana@kmf.org.ua ORCID: 0000-0002-5567-813X

Beregszászi Anikó, habilitált doktor, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Filológia Tanszék, professzor. beregszaszi.aniko@kmf.org.ua ORCID: 0000-0001-6860-7579

A cikk a kortárs kárpátaljai író, a Sevcsenko-díjas Myroslav Dochynets "A fekete erdő foglya" című regényének (a "Hírmondó" című regény ifjúsági változatának) egzisztenciális lényegét vizsgálja. A szöveg műfaját, cselekményét és kompozícióját, nyelvi és stilisztikai jellemzőit elemezzük. Megállapítható, hogy a műfaj a kalandregény, a nevelési regény és a példázatos regény szintézise: a kalandregény a külső, esetleges cselekményszál - a hős születése Ezüsföldön, Kárpátalján, részvétele a régió függetlenségéért folytatott harcban; túlélés a Kárpátok vadonjában, utazás Romániában, száműzetés Szibériában, Koljmán, utazás Görögországba, Kréta szigetére, az Athosz-hegyre, tajgamesterség Vlagyivosztokban, kertek telepítése Kolchiszban, végül visszatérés a szülőföldjére; a belső, ideológiai uralkodó vonal a metaforikus nyelvezet szintjén és bizonyos filozófiai kitérőkben dőlt betűkkel is megmutatkozik. Az elbeszélés élettörténet-gyónás formájában hangzik el, és a hős maga az egzisztenciális igazságok szószólója.

A cikk a regény szempontjából kulcsfontosságú erkölcsi és etikai kérdések értelmezését adja; a regényben kiemelt fő egzisztenciális kérdésekre összpontosít - az ember sorsa egy abszurd, közömbös, gyakran ellenséges világban; választása a válsághelyzetekben, amelyeket gyakran politikai események idéznek elő; sztoicizmus, felelősség és "önellátás"; emberség és önzetlenség; rokonmunka és egység a természettel; az állandó önfejlesztés igénye, amely a tanulás és a munka révén lehetséges.

A tanulmány feltárja a szerző világnézetének közelségét az egzisztencializmus, a sztoicizmus és a transzcendentalizmus filozófiájához.

A regény kulcsgondolatai az emberi létezés életigenlő filozófiájának megerősítése, amelynek keresztény és egyetemes értékeken kell alapulnia. Myroslav Dochynets művének másik alapvető igazsága a földjéhez, szülőföldjéhez és annak

hagyományaihoz való integritás érzése. A kárpátaljai dialektusok, egzotikumok, néprajzi vázlatok, történelmi tények használata nem csupán az irodalmi divatnak való hódolat, hanem belső szükségszerűség, lehetőség arra, hogy művészi világát igaz módon építse, gyökeret eresztve abban a földben, ahol született, és magasabb szintre emelve önmagát és a világot a történelem folyamatos mozgásában. A művész célja, hogy megossza Isten kinyilatkoztatását, amelyet szíve megismert; hogy dicsőítse szülőföldjét, amely lelket adott neki; hogy a fény felé vezesse az olvasót, megmutatva neki a lelki és szellemi növekedés fő útjait.

Kulcsszavak: *kalandregény, példázatos regény, nevelési regény, egzisztencializmus, transzcendentalizmus, metafora, képek-szimbólumok, képek-archetípusok.*